

RAJTAR (36) *sb m*

rajtar (19), **rejter** (15), **rejtar** (2), [**rajter**]; rajtar *BartBydg* (2), *LibLeg* (2), *BielKron* (6), *Mącz* (2), *OrzQuin* (2), *RejPos*, *ActReg* (2), *Calep*, *GrabPospR*; rejter *StryjKron* (15); rejtar *MiechGlab* (2).

Pierwsze a jasne; -âr, -ar-; e z tekstów nieoznaczających é.

sg N rajtâr (7). $\diamond$ *G* rejtera (1). $\diamond$ *pl N* rajtarzy (4) *LibLeg* (2), *BielKron*, *OrzQuin*, rajtarowie (4) *BielKron*, *RejPos*, *StryjKron* (2), [rajtary [w znac. 3.]]. $\diamond$ *G* rajtar(o)w (14). $\diamond$ *A* rajtary (2). $\diamond$ *I* rajtary (4).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (trzy z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. *Żołnierz (najczęściej jezdny, uzbrojony w broń sieczną); eques germanicus cataphractus Cn* (25) : Nápierwotku potkály go [króla węgierskiego] trzy potrzeby woienne z Turkiem/ z Cefárzem Fridrichem y z Czechy ráytáry ktorzy byli wiele zamkow poiedli w Węgrzech *BielKron* 304v, 363v, 373v, 390 *marg*, 392 *marg*, 394v; Eberhardus [...] Kontor Krolewiecki/ z dwiemá tysiácami Reiterow do Litwy wciągnął. *StryjKron* 309; W Wigiliá zász S. Piotrá w okowách/ Litwá zwoiowála Sambią/ y w powiecie Wilkowłkim íszeć wśi ípalili/ y Brátá Frideriká Owiczá fmiálego [...] Ricerzá/ á przy nim trzydzieści y íszeći Reyterow zábili *StryjKron* 320; [Witołd] Kupcow Niemieckich/ Krzyżakow y Reyterow/ ktorzy z nim w Riterwerderze Zamku mieřzkáli/ bez wieści obřkoczonych pobił *StryjKron* 492, 305, 308, 310 [2 r.], 315, 320 [2 r.], 582, 642; A dwiema vřfy Arkabuzerow barzo potężnych Zwiedlismy bitwę zsobą pod Byczyną, acz było co czynic ztemi Raithary, ale atoli Pan Bog raczył dac zwycięstwo. *ActReg* 57, 83; *Eques – Ieździecz, raitar. Calep* 369b; [RelacSzwec 678].

W połączeniu z przymiotnikiem „niemiecki” lub „krzyżacki” (2): Litwá zász z Zmodzią [...] z Rufaki y z Tátary wálnym á ícínionym vfem rozerwáli Niemieckie Reytery iezdne/ w ktorych wřzyftká nádzieiá Krzyżacká bylá *StryjKron* 390; Reyterowie Krzyżaccy fortelem zbići. *StryjKron* 637 *marg*.

[*W połączeniu z imieniem: Roty famego Káwálerá Pieniáżká/ Towárzyřze. [...] Kałper Ráytar w twarz połtrzelon PaprHerby* 405.]

W połączeniu szeregowym (1): 3000. vřárzow/ 1000. Ráytarow/ 3000. kozakow/ 3000. řtrzelcow pieřzych/ dořtátecźnieby potężnoř woyłk Polłkich opátrzyć mogł. *GrabPospR N*.

Wyrażenie: »jezdni rejterowie« [szyk 1:1] (2): Połłał tedy Miřtrz 500. iezdnych Reyterow z wielkořciá Knechtow pieřzych [na obronę przeciw Polakom] *StryjKron* 637, 390.

[*Przen: Jerzy z Marcinem w Niemcech sławni rajterowie, Oba na koniech z mieczmi srodzy kaźdej głowie. BogowieFałsz* 185, 190.]

2. *Rozbójnik, rabuř, zbójca; grassator BartBydg, Miech; latro, perditor BartBydg; praedator Mącz* (11) : Grassator, raytar, qui agit crudeliter, latro, perditor saeviens et homicida crudelis *BartBydg* 66; otho yřch ony ířamy ípomocznyky ízwoyemy dohonywřichi nařz na zyemy Colodzyenřkyey pobyly y poranyly yako raytarzi *LibLeg* 11/156v; Idą ráytárowie ná puřzczą/ wielki pokoy/ wielka miłořć miedzi nimi. [...] Azaliřz íeřt ktory táki ociec nagorřzy řwiátá tego/ áby tákowego pokoiu [...] miał vćzyć dzyatki řwoie. *RejPos* 334; [ták pořtánowili: áby Boleřław Sántok/ á Mářgrábiá Oren/ potłukli á zburzyli/ dla tego/ řeby řie więcey ná nich Ráytarzy nie przechowywáli *BielKron* 1579 185 (*Linde*)].

Szeregi: »łotr a rejtar« (1): Ku ktoremu [otomanowi] [...] nařzło řie niemało łotrow á Reytarow [plurimi grassatores] *MiechGlab* 65.

»rajtar, (albo) zbojca (a. rozbojnik)« [szyk 3:1] (4): latro, qui in die et cum armis aggreditur et spoliat transeuntes, raytar, rozbojnik *BartBydg* 62; á to słowo Kazak iest Tatarłkie. Rus kozakiem zowie á wykłada sie Służebny reythar albo zboyca. Bowiem oni tilko łupem żywiąc nikomu nie są poddani *MiechGlab* 41; Perduellio, [...] Ráytar albo zbóyca. *Mącz* 97b, 317c.

»złodziej i rajtar« (1): Thez sluga pana staroſti Dambrowłkj y ma syolo popyelnyky na Czeremvſche y wſzitko ma wſwim syelie zlodzieye y raytari *LibLeg* 11/61; [Abowiem kto sie dzieli ze złodzieiem/ álbo w domu złodzieiá y ráytará; v Páná Bogá łam iest tákowym *HerbNauka* m2 (*Linde*)].

Przen (2) : Pánowie/ á Brácia [...] w iednéy łodzi siedzimy/ [...] Ia ginąc/ ná was Rátá / wołam: których wſzytkich pomoc wielka [...] To/ wſzyſcy do łztyru bieźcie/ máłztu łtrzeźcie/ [...] ná lewo ku Niemcom nieuchodźcie/ wiátrów zachodnych łye bóyćie/ Polłkimi pływayćie/ ku portu łztyr dźierźcie/ oręža ná Ráyтары dobywayćie/ Pátroná bróńćie *OrzQuin* A3v; [o to iuż pałterz łyn twoy/ do trzodi twey przywraca/ co bił mocni a gwaltowni raytar odpędził *NowModl* 28v].

Wyrażenie: »morski rajtar« (1): Wiátry przeciwné [...] máłzty łómiá/ źagle drą/ Morłcy Ráyтары ná łódź łzturmuią/ nas dobywáią/ ognie miecá/ łódź palá *OrzQuin* A3v.

[*Szereg*: »zbojca, rajtar«: á drogę onę dáleką [do królestwa niebieskiego]/ wielcy záfiedli zboyce/ wielcy Ráyтарыe/ y głowni Nieprzyiáćiele náłzy *HerbOdpow* Nnv.]

3. [Długie buty sięgające powyżej kolan, również skórzane spodnie: Wielkie rajtary mają być działane z jelenich skór jednostajno albo z kozłowych skór futrowane *WilkPozn III* 1562 nr 52.]

Synonimy: 1. jezdny, jeździec, konny; 2. łotr, rozbojnik, smard, zbojca.